

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
VYRIAUSIOJI RINKIMŲ KOMISIJA**

**SPRENDIMAS
DĖL PILIEČIŲ REFERENDUMO INICIATYVINĖS GRUPĖS DĖL PRIVALOMOJO
REFERENDUMO DĖL LIETUVOS RESPUBLIKOS KONSTITUCIJOS 55 IR
59 STRAIPSNŲ PAKEITIMO IR PAPILDYMO ĮSTATYMO REGISTRAVIMO**

2021 m. rugsėjo 16 d. Nr. Sp-
Vilnius

Lietuvos Respublikos vyriausioji rinkimų komisija 2021 rugpjūčio 11 d. gavo Piliečių referendumo iniciatyvinės grupės prašymą (reg. Nr. 1-1129(2.6) įregistruoti piliečių referendumo iniciatyvinę grupę dėl privalomojo referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 55 straipsnio pakeitimo, 59 straipsnio pakeitimo ir papildymo priėmimo (toliau – iniciatyvinė grupė).

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas 2020 m. liepos 30 d. nutarimu Nr. KT135-N11/2020 pripažino, kad Lietuvos Respublikos referendumo įstatymas (2018 m. gruodžio 20 d. redakcija) pagal priėmimo tvarką prieštarauja Konstitucijos 69 straipsnio 3 daliai, konstituciniam teisinės valstybės principui, o pagal formą – Konstitucinių įstatymų sąrašo konstitucinio įstatymo 2 straipsnio 1 dalies (2014 m. spalio 9 d. redakcija) 5 punktui, todėl nuo Konstitucinio Teismo minėto nutarimo įsigaliojimo dienos, t. y. nuo 2021 m. liepos 1 d., negali būti taikomas.

Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 6 dalyje nustatyta:

„Vykdama referendumus arba kai realizuojama piliečių įstatymų leidybos iniciatyvos teisė, Vyriausioji rinkimų komisija, be šio straipsnio 2 dalyje nustatytų funkcijų:

- 1) registruoja Lietuvos Respublikos piliečių iniciatyvinę grupę referendumui surengti, išduoda piliečių parašų rinkimo lapus;*
- 2) tikrina ir nustato, ar yra tinkamai surinktų 300 tūkstančių Lietuvos Respublikos piliečių, reikalaujančių paskelbti referendumą, parašų;*
- 3) registruoja Lietuvos Respublikos piliečių iniciatyvinę grupę dėl siūlymo Seimui priimti, pakeisti ar papildyti Lietuvos Respublikos Konstituciją ar kitą įstatymą, išduoda piliečių parašų rinkimo lapus, teikia Seimui išvadą, kad piliečių parašai surinkti pagal įstatymų reikalavimus;*
- 4) pagal Lietuvos Respublikos piliečių iniciatyvinės grupės, partijų teikimus registruoja jų atstovus ir stebėtojus prie Vyriausiosios rinkimų komisijos ir išduoda jiems pažymėjimus.“*

Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 1 dalies 2 punkte Vyriausiajai rinkimų komisijai nustatyta užtikrinti, kad rinkimai ir referendumai vyktų vadovaujantis Lietuvos Respublikos Konstitucijoje ir įstatymuose įtvirtintais demokratiniais rinkimų principais.

Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymo 1 straipsnio 4 dalyje nustatyta:

„Referendumui siūlomas įstatymo ar kito teisės akto projektas turi atitikti šiame įstatyme nustatytus formas, struktūros, turinio ir kalbos reikalavimus.“

Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarime yra įtvirtintas konstitucinis imperatyvas neteikti referendumui tokių galimų sprendimų, kurie neatitiktų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų:

„Konstitucinio Teismo 2006 m. rugpjūčio 19 d. nutarime pažymėta, kad viena svarbiausių teise ir teisingumu grindžiamos demokratinės valstybės priedermių – gerbti, ginti ir saugoti tas vertybes, kuriomis yra grindžiama pati Tautos priimta Konstitucija ir kurių realus įtvirtinimas, gynimas ir apsauga yra pačios valstybės raison d’être; priešingu atveju valstybė negalėtų būti laikoma bendru visos visuomenės gėriu. Pamatinis demokratinės teisinės valstybės reikalavimas – Konstitucijos viršenybės principas, įtvirtintas Konstitucijos 7 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad negalioja joks įstatymas ar kitas aktas, priešingas Konstitucijai; šis principas įvairiais aspektais taip pat yra įtvirtintas kituose Konstitucijos straipsniuose, inter alia 6 straipsnio 1 dalyje, kurioje nustatyta, kad Konstitucija yra vientisas ir tiesiogiai taikomas aktas (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. kovo 5 d., 2007 m. kovo 20 d. nutarimai). Konstitucijos viršenybės principas reiškia, kad Konstitucija teisės aktų hierarchijoje užima išskirtinę – aukščiausią – vietą; joks teisės aktas negali prieštarauti Konstitucijai; niekam neleidžiama pažeisti Konstitucijos; konstitucinė tvarka turi būti ginama (Konstitucinio Teismo 2002 m. gruodžio 24 d., 2003 m. spalio 29 d., 2004 m. kovo 5 d., 2007 m. kovo 20 d. nutarimai, 2009 m. lapkričio 20 d. sprendimas, 2012 m. kovo 29 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas yra konstatavęs ir tai, kad visos Konstitucijos nuostatos aiškintinos atsižvelgiant į Konstitucijos viršenybės principą (Konstitucinio Teismo 2004 m. kovo 5 d. nutarimas). Konstitucinis Teismas 2004 m. gruodžio 13 d. nutarime pabrėžė, kad Konstitucija yra aukščiausios teisinės galios aktas, aukščiausia teisė, visų kitų teisės aktų teisiškumo ir legitimumo matas; visų teisėkūros subjektų diskreciją riboja aukščiausioji teisė – Konstitucija; visi teisės aktai, visų valstybės ir savivaldybių institucijų bei pareigūnų sprendimai turi atitikti Konstituciją, jai neprieštarauti. <...> Konstitucinis Teismas 1994 m. gruodžio 1 d. nutarime konstatavo, jog Konstitucijos normos yra vienodai privalomos visiems teisės subjektams, įskaitant ir referendumo iniciatyvines grupes, taip pat bet kokio dydžio piliečių grupes. Konstitucinis Teismas 1994 m. liepos 22 d. nutarime yra pažymėjęs, kad tiek Seimas, tiek kiti įstatymų leidybos proceso dalyviai, rengdami ir priimdami teisės aktus, turi juos

derinti su Konstitucija; tai yra viena svarbiausių konstitucinės santvarkos užtikrinimo priemonių ir vienas svarbiausių teisinės valstybės pamatinių principų; šios taisyklės turi laikytis ir piliečių grupė, reiškianti iniciatyvą surengti referendumą; referendumui teikiamas įstatymo ar jo nuostatų projektas turi būti derinamas su Konstitucija. <...> Konstitucija saisto ir pačią valstybinę bendruomenę – pilietinę Tautą. <...> visi kiti teisės subjektai, inter alia teisėkūros subjektai, rinkimų (referendumų) organizavimo institucijos, referendumų iniciatyvinės ir kitos piliečių grupės, yra saistomi Konstitucijos, turi jos laikytis ir nepažeisti. Pažymėtina ir tai, kad iš Konstitucijos viršenybės principo inter alia kyla imperatyvas neteikti referendumui tokių galimų sprendimų, kurie neatitiktų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų.“

Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarime yra numatytas Konstitucijos vientisumo principas:

„Konstitucijos pataisomis yra keičiamas Konstitucijos nuostatų turinys, šių nuostatų tarpusavio ryšiai, gali būti keičiama Konstitucijoje įtvirtintų vertybių pusiausvyra; pakeitus vienas Konstitucijos nuostatas, gali kisti kitų jos nuostatų ir visuminio konstitucinio teisinio reguliavimo turinys. Tačiau darant Konstitucijos pataisas turi būti paisoma imperatyvo, kad Konstitucija yra vientisas aktas (Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalis). Konstitucinis Teismas yra ne kartą konstatavęs, jog visos Konstitucijos nuostatos tarpusavyje yra taip susijusios, kad vienu Konstitucijos nuostatų turinys lemia kitų jos nuostatų turinį; Konstitucijos nuostatos sudaro vieną, darnią sistemą; nė vienos Konstitucijos nuostatos negalima priešpriešinti kitoms Konstitucijos nuostatoms. Pati Konstitucijos, kaip aukščiausios teisinės galios akto, prigimtis, konstitucingumo idėja suponuoja tai, kad Konstitucijoje negali būti ir nėra spragų ar vidinių prieštaravimų (Konstitucinio Teismo 2004 m. gegužės 25 d., 2004 m. gruodžio 13 d., 2006 m. kovo 28 d. nutarimai). Atsižvelgiant į tai, pažymėtina, kad Konstitucijos pataisomis negalima vienos kitai priešpriešinti Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių, inter alia negalima Konstitucijos skirsnuose ir straipsniuose nustatyto teisinio reguliavimo priešpriešinti konstituciniam teisiniam reguliavimui, nustatytam Konstitucijos sudedamosiose dalyse. Konstitucijos pataisa negali būti sukurtas toks naujas konstitucinis teisinis reguliavimas, kad viena Konstitucijos nuostata paneigtų kitą ar jai prieštarautų ir šių nuostatų būtų neįmanoma aiškinti kaip tarpusavyje derančių. Taigi iš Konstitucijos 6 straipsnio 1 dalies kyla imperatyvas, kad Konstitucijos pataisomis negali būti pažeista Konstitucijos nuostatų, jose įtvirtintų vertybių darna.“

Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarime yra numatytas laisvo Seimo nario mandato principas:

„Lietuvos Respublikos Konstitucijos 59 straipsnio 4 dalyje nustatyta, kad pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, valstybės interesais, savo sąžine ir negali būti varžomi jokių mandatų. Taigi Konstitucija įtvirtina laisvą Seimo nario mandatą ir

nepripažįsta imperatyvaus mandato. Laisvo mandato esmė – Tautos atstovo laisvė įgyvendinti jam suteiktas teises ir pareigas nevaržant šios laisvės rinkėjų priesakais, jį iškėlusią partijų ar organizacijų politiniais reikalavimais, nepripažįstant teisės atšaukti Seimo narį. Kiekvienas parlamento narys atstovauja visai Tautai, visi parlamento nariai yra Tautos atstovybė. Seimo narių teises taip diferencijuojant, kad faktiškai jiems nustatomos nevienodos galimybės dalyvauti Seimo darbe, yra pažeidžiamas esminis atstovaujamosios institucijos principas – parlamento narių lygybė, vadinasi, nėra galimybių Seime atstovauti visai Tautai, reikšti jos interesus.“

Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarime nustatyti teisinio tikrumo ir aiškumo reikalavimai:

*„Vienas iš esminių Konstitucijoje įtvirtinto teisinės valstybės principo elementų yra teisinis tikrumas ir aiškumas. Teisinio tikrumo, aiškumo imperatyvas suponuoja tam tikrus privalomus reikalavimus teisiniam reguliavimui. Jis privalo būti aiškus ir darnus, teisės normos turi būti formuluojamos tiksliai, jose negali būti dviprasmybių. Teisės aktai turi būti nustatyta tvarka paskelbiami, galimybę su jais susipažinti turi turėti visi teisinių santykių subjektai. Teisinės valstybės principas reiškia ir tai, kad teisinį reguliavimą galima keisti tik laikantis iš anksto nustatytos tvarkos ir nepažeidžiant Konstitucijos principų ir normų, kad būtina inter alia laikytis principo *lex retro non agit* (Konstitucinio Teismo 2001 m. liepos 12 d. nutarimas). Konstitucinio Teismo 2001 m. lapkričio 29 d. nutarime konstatuota, kad teisinės valstybės principo esminis elementas taip pat yra tas, kad galioja tik paskelbti teisės aktai. Teisė negali būti nevieša. Konstituciniai reikalavimai, kad galiotų tik paskelbti teisės aktai ir kad jie galiotų į ateitį, – svarbi teisinio tikrumo prielaida.“*

Iniciatyvinė grupė pateikė Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 55 straipsnio pakeitimo, 59 straipsnio pakeitimo ir papildymo projektą (toliau – Įstatymo projektas), kuris neatitinka Konstitucinės doktrinos ir pirmiau nurodytų Konstitucinio Teismo išaiškinimų:

1. Įstatymo projekto 2 straipsnį siūloma papildyti:

„Išrinktas Seimo narys visas Tautos atstovo teises įgyja tik po to, kai Seime jis prisiekia būti ištikimas Lietuvos Respublikai ir vykdyti savo rinkimų programą bei jį kandidatu į Seimo narius iškėlusios politinės partijos ar nevyriausybinės organizacijos rinkimų programą.“

„Pareigas eidami Seimo nariai vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, valstybės interesais, savo rinkimų programa bei jį kandidatu į Seimo narius iškėlusios politinės partijos ar nevyriausybinės organizacijos rinkimų programa savo sąžine vykdo rinkimų programą ir negali būti varžomi jokių mandatų.“

„Seimo nariui, nevykdančiam savo rinkimų programos ir jį kandidatu į Seimo narius iškėlusios politinės partijos ar nevyriausybinės organizacijos rinkimų programos, rinkimų

apygardos 8 procentų rinkimų teisę turinčių piliečių parašų iniciatyva Seime inicijuojama apkalta.“

Pirmiau nurodytu Įstatymo projektu siūlomos Konstitucijos pataisos neatitinka Seimo nario laisvo mandato principo, nurodyto Konstitucinio Teismo 1993 m. lapkričio 26 d. nutarime, prieštarauja esamoms Konstitucijos normoms, nes yra atsisakoma nuostatos, kad Seimo nariai negali būti varžomi jokių mandatų. Tokiu būdu yra pažeidžiamas Konstitucijos vientisumo principas, nurodytas Konstitucinio Teismo 2014 m. sausio 24 d. nutarime.

2. Įstatymo projekte yra siūlomas naujas 3 straipsnis. *Dėl pirmalaikių Seimo rinkimų.* Nėra aišku, koks Konstitucijos straipsnis šiuo atveju yra pakeičiamas ar papildomas. Jame konstatuojama, kad *po Lietuvos Respublikos Konstitucijos priėmimo 1992 m. spalio 25 dienos referendume vykstantys Seimo rinkimai dėl jų vykdymo daugiamandatėje ir vienmandatėse apygardose pažeidžia Konstitucijos 55 straipsnyje nustatytą reikalavimą dėl lygios Seimo rinkimų teisės (...).* Šiuo straipsniu nesiekama įtvirtinti konkrečią teisės normą, tačiau siekiama konstatuoti nuo 1992 m. spalio 25 d. vykusių Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų neteisėtumą, kas iš esmės prieštarauja Konstitucinio Teismo 2014 m. liepos 11 d. nutarime įtvirtintam konstituciniam imperatyvui neteikti referendumui tokių galimų sprendimų, kurie neatitiktų iš Konstitucijos kylančių reikalavimų ir vertybių. Be to, tokia nuostata neatitiktų teisinio reguliavimo aiškumo, teisėtų lūkesčių ir teisinio stabilumo principų, turėtų galiojimo atgal efektą, o tai iš esmės prieštarautų Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarime išdėstytiems reikalavimams.

3. Įstatymo projektu pakeitus Konstituciją atsiras prieštaravimas su galiojančiu Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymu, nes Įstatymo projekto 1 straipsnyje nustatyta, kad Seimo narius gali kelti nevyriausybinės organizacijos (prieštarauja Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 37 straipsniui), atsisakoma rinkimų užstato (prieštarauja Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 41 straipsniui). Įstatymo projekto 3 straipsnio nuostatos prieštarauja Lietuvos Respublikos Seimo rinkimų įstatymo 9 straipsniui (vienmنداčių rinkimų apygardų sudarymas). Tokiu būdu bus sudaryta situacija, kai galiojantys įstatymai prieštaraus priimtam Įstatymo projektui. Tai neatitinka teisinio reguliavimo aiškumo, darnos principams, nurodytiems Konstitucinio Teismo 2003 m. gegužės 30 d. nutarime.

Vyriausioji rinkimų komisija, atsižvelgdama į tai, kas pirmiau nurodyta, vadovaudamasi Lietuvos Respublikos vyriausiosios rinkimų komisijos įstatymo 3 straipsnio 6 dalimi, 3 straipsnio 1 dalies 2 punktu ir nurodyta Konstitucinio Teismo jurisprudencija, n u s p r e n d ž i a:

Neregistruoti piliečių referendumo iniciatyvinės grupės dėl privalomojo referendumo dėl Lietuvos Respublikos įstatymo dėl Lietuvos Respublikos Konstitucijos 55 straipsnio pakeitimo, 59 straipsnio pakeitimo ir papildymo priėmimo, kadangi pateiktas Įstatymo projektas neatitinka iš Konstitucijos kylančių reikalavimų.

Šis sprendimas gali būti skundžiamas Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo nustatyta tvarka.

Komisijos pirmininkė

Jolanta Petkevičienė